

*Сиглова Ю.В.
студентка магістратури
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: д.психол.н., професор кафедри
психології та соціальної роботи ТНЕУ
Фурман А.В.*

СОЦІАЛЬНА СИТУАЦІЯ РОЗВИТКУ ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ОНТОГЕНЕЗІ

У процесі онтогенезу людина долає ряд вікових періодів, під час яких змінюються її фізіологічні, соціально-психологічні й інші особливості. Ці періоди є певними епохами, циклами, ступенями розвитку. Визначити межі вікових етапів доісить складної, оіскільки існують різні поігляди щоідоі критеріїв виокремлення віковоігоі періоду.

У вітчизняній віковій психології оісновні періоди психічного розвитку визначаються за психолого-педагогічними критеріями, які включають соціальну ситуацію, зміст і фоірми навчання, вихоівання, провідну діяльність у її співвідношенні з іншими видами діяльності, рівень розвитку особистісних новоутворень, зоікрема свідомості й самоісвідомості особистості, провідну потребу, динаміку переходу від одного виду доі іншоігоі, шляхи поідоілання негативних моментів цих поідоілань, переходів. Такий підхід розроблений на основі ідей Л.С.Вігоітськоїгоі. Розвиваючи їх, Д.Б.Ельконін запропоінував розглядати коіжен психологічний вік на підставі таких основних критеріїв, як соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, основні новоутворення та кризи [5].

Соціальна ситуація розвитку – це та коінкретна фоірма значимих для дитини взаємин з навкоілишньою дійсністю (насамперед соіціальною), у яких воіна знахоідиться у той чи інший період свого життя. Соіціальна ситуація розвитку – це такі соіціальні оібставини життя людини, які є сприятливими умоівами для набування нею ноівих якоістей. Їх джерелоім – соіціальне довкілля, яке, інтеріоіризуючись в оісоібистоісті, стає індивідуальним.

У певній соіціальній ситуації розвитку виникає провідний вид діяльності. Провідна діяльність – це така діяльність, умоіви якоіі суттєвої впливають на роізвиток усіх психічних функцій людини. Провідна діяльність зумоівлює виникнення психічних ноівоіутворень.

Ноівоіутворення – це психічні та соіціальні зміни, коітрі вперше виникають на певній стадії розвитку і визначають свідомість дитини, її ставлення доі навкоілишньоїгоі, внутрішнє та зоівнішнє життя. Їх поіява наприкінці коіжноігоі віковоігоі періоду – результатт тих якісних і кількісних змін у всіх сферах психіки людини, які мали місце в оікремаіму відрізку життя людини. Виникнення ноівоіутворень оізначає, щоі людина гоітоіва доі переходу від поіпередньоїгоі доі наступноїгоі, більш складноїгоі етапу у своієму психічному житті [4].

Кризи – це цілісні зміни оісоібистоісті, які виникають при зміні стабільних періодів як перелоімних тоічок на кривій дитячоїгоі розвитку, що відоікремлюють оідин віковий період від іншоігоі (за Л.С.Вігоітським). Вікові кризи в онтоігенезі індивіда – це оісоібліві вікові інтервали, в межах яких

підвищується чутливість особи до зовнішніх впливів та водночас знижується опірність (резистентність) до них. Доілення вікової кризи зумовлює активізацію усіх психічних функцій та ресурсів людини. Але перебоєння труднощів, які викликані перебоєм вікової кризи, зумовлює подалший психічний розвиток людини. У контексті зазначеною подамо періодизацію вікового розвитку за Д.Б.Ельконіним: немовля – 0 – 1 рік; раннє дитинство – 1 – 3 роки; дошкільний вік – 3 – 6 років; молодший шкільний вік – 6-7 – 10 років; підлітковий вік – 11 – 14 років; ранній юнацький вік – 15 – 17 років [2].

Наукові дослідження розкрили значення діяльності в розвитку людини. Процес розвитку починає розглядатись як саморух суб'єкта завдяки його діяльності з предметами, а спадковість і середовище – це лише умови, які визначають різні варіації розвитку в межах норми.

Кожному віковому етапу психічного розвитку властива своя провідна діяльність, у якій, згідно з поглядами О.М.Леонтьєва, передусім реалізовує актуальні потреби індивіда, формуються мотиваційні, пізнавальні, цілеутворювальні, операційні, емоційні та інші процеси. Провідна діяльність зумовлює найголовніші зміни у психічних рисах особистості, дозрівання і перебудову пам'яті, сприймання, мислення, формування новоутворень на коінкретній стадії розвитку дитини. Провідна діяльність – це та діяльність, виконання якої визначає виникнення і формування основних психічних новоутворень людини на певному етапі її розвитку [1].

Провідна діяльність є показником психологічного віку дитини і характеризується тим, що в ній виникають і диференціюються інші види діяльності, перебудовуються основні психічні процеси і відбуваються зміни психологічних особливостей особистості на даній стадії розвитку.

Значення провідної діяльності для психічного розвитку залежить перш за все від її змісту, від того, що відкриває для себе і засвоює людина в процесі її виконання. Виділяють такі види провідної діяльності:

- емоційно-безпосереднє спілкування немовляти з доірослими (0 – 1 рік);
- предметно-маніпулятивна діяльність дітей раннього віку (1 – 3 роки);
- сюжетно-рольова гра дошкільника (3 – 6 років);
- навчальна діяльність молодшого школяра (6-7 – 10 років);
- інтимно-особистісне спілкування підлітків (11 – 14 років);
- професійно-навчальна діяльність юнаків (15 – 17 років).

На кожному віковому етапі провідна діяльність не виникає одразу, а проходить певний шлях своєї становлення. Її поява не означає зникнення тієї діяльності, яка була провідною у попередній віковий період. Будь-який період психічного розвитку характеризується системою різних видів діяльності, в якій провідна займає особливе місце, визначає виникнення основних змін.

Список використаних джерел

1. Осипов М.Е. Динамика проблемы личности в работах Л.С. Выготского. *Вопросы психологи.* № 2. 2012. С. 100-116.
2. Співак Л. М. Психологічні особливості впливу національної самосвідомості на професійне становлення майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти.* 2011. Вип. 3. С. 469-474.

3. Фурман А. В., Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції Львів: Новий Світ-2000, 2006. 360 с.
4. Шахов В.В. Психологічний аналіз феномену самосвідомості: Електронний ресурс. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2014. Вип. 41. С. 369-372.
5. Ямницький В.М. Життєва криза дорослого віку як мотиватор життєтворчої активності особистості. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки.* – Вип. 6 (30). Київ, 2005. С. 7-15.

Страханський С.О.
студент магістратури
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.соціол.н.,
старший викладач кафедри психології
та соціальної роботи ТНЕУ
Біскуп В.С.

СОЦІАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ОСОБИСТИХ ПРОБЛЕМ

У комплексі кардинальних проблем соціального розвитку української держави, пов'язаних з пошуком шляхів і способів розв'язання суспільних та особистих проблем, поступовим подоланням кризових явищ в економічному і суспільному житті, особливого значення набуває завдання застосування методів соціального конструювання для їх вирішення, що передбачає формування надійної системи соціального захисту населення та всебічної фахової підготовки її працівників. Головним вектором діяльності соціального працівника нині є вирішення суспільних та особистих проблем клієнтів. Соціальні проблеми розглядаються як об'єктивні соціальні умови, які загрожують нормальному існуванню суспільства. Такий погляд визначає необхідність розв'язання їх патологій, дезорганізацій, дисфункцій, протиріч, структурної напруги. Але з цієї позиції, коли соціальна проблема є простим віддзеркаленням об'єктивних умов, не можна пояснити, чому одні й ті ж обставини визначаються як проблеми, пригортаючи до себе суспільну увагу, тоді як інші, такі ж загрозливі для суспільства, залишаються поза увагою. Особливість суспільних та особистих проблем полягає в тому, що вони не тільки об'єктивно є складними, але й припускають різну інтерпретацію в залежності від позиції дослідника, що вимагає застосування соціального конструювання в їх подоланні.

Соціальне піклування спрямоване на гармонізацію суспільної взаємодії та усунення, або принаймні зменшення, дисбалансу поміж інтересами окремих соціальних груп і суспільства в цілому. Тому воно розглядається нами як специфічний механізм оптимізації функціонування життєдіяльності суспільства. Зусилля соціального піклування спрямовуються на ті сфери життя, в яких протиріччя і конфлікти соціального буття проявляють себе у найбільш гострій формі. Суспільством вони актуалізуються як соціальні або суспільні проблеми. Але не кожна проблема в житті звичайної людини може